

ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків: Право, 2008. Т. I: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України.

5. Лук'янов Д. Сучасні погляди на проблему класифікації та типології правових систем. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 3-4.

6. Палмер В.В. Дві конкуруючі теорії змішаних правових систем. *Порівняльне правознавство*. 2013. № 1-2. С. 128-154.

7. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): учебник. Харьков: Эспада, 2005. 840 с.

8. Саміло Г.О. Змішані правові системи: проблеми класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 33 (1). С. 46-49.

9. Кругликов, Л.Л. Сравнительное уголовное право: учебное пособие / Яросл. гос. ун-т им. П.Г. Демидова. Ярославль: ЯрГУ, 2013. 100 с.

10. Давид Р. Основные правовые системы современности / перевод с французского доктора юридических наук профессора В.А. Туманова. Москва: Прогресс, 1988. 279 с.

11. Цвайгерт К., Кётц Х. Сравнительное частное право: в 2 т. / пер. с нем. Ю.М. Юмашева. Москва: Международные отношения, 2011. 726 с.

12. Даниелян А.С. Становление и особенности правовой системы Израиля как смешанной юрисдикции. *Право и политика*. 2016. № 12. С. 1487-1491.

13. Правовые системы стран мира: энцикл. справ. / отв. ред. проф. А.Я. Сухарев. Москва: НОРМА, 2003. 976 с.

14. Білорицький Г. Єврейське (іудейське) право: джерела та тенденції розвитку. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 3-4. С. 157-162.

15. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности): учебник / под ред. В.А. Туманова. Москва: Юристъ, 2003. 448 с.

16. Ави Аптекман. Крали, крадут и будут красть? (часть 1). URL: <http://aptekman.co.il/articles/view/1/2050.html> (дата звернення: 11.11.2016).

17. Мировые религии о преступлении и наказании / А.И. Бойко и др.; РИПОЛ классик. Москва, 2013. 339 с.

18. David Joseph Attard / The basics of the Maltese legal system. Vol. I. Malta University Press, 2012. 445 p.

УДК 343.7

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В США В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Тихонова Олена Вікторівна,
доктор юридичних наук,
професор кафедри забезпечення
фінансової безпеки та фінансового
розслідування (Національна академія
внутрішніх справ, м. Київ, Україна)

Розглянуто окремі злочини, які найчастіше вчиняються на фінансових ринках США. Проаналізовано особливості вчинення корпоративного, іпотечного та інвестиційного шахрайства (як найбільш розповсюджених форм злочинності на фінансових

ринках США). Здійснено порівняння окремих із досліджуваних форм злочинної діяльності з діями, які вчиняються на національному фінансовому ринку. Зазначено, що з початком фінансової кризи спостерігалось збільшення кількості виявлених фактів іпотечного шахрайства, при цьому в тих регіонах, де попит на іпотечні кредити був більшим, темпи зростання зазначеного виду правопорушень також були суттєвішими. Визначено, що виникнення комплексних інвестиційних інструментів та суттєве збільшення кількості грошей, які вкладаються у фінансові інструменти, створили сприятливі умови як для фізичних, так і для юридичних осіб у реалізації шахрайських схем. Звернуто увагу, що співпраця ФБР із населенням щодо інформування суспільства про заходи боротьби з корпоративним шахрайством відіграє важливу роль у координації боротьби з фінансовою злочинністю. Завдяки цьому ФБР підвищує освіченість суспільства щодо фактів учинення фінансових шахрайств та наслідків цих діянь, які настають для злочинців. Зазначені заходи мають цілеспрямований профілактичний характер та утримують осіб, які планують учинення злочину, від активних дій у цьому напрямі. Зроблено висновок, що особливими проявами фінансової злочинності в США є вчинення злочинів, пов'язаних із фальсифікацією фінансової інформації, торгівля інсайдерською інформацією, шахрайство субкредиторів у сфері іпотечного кредитування, а також інвестиційне шахрайство (шахрайські дії, які вчинюються у процесі продажу фінансових інструментів). Зазначені прояви не є винятком і на теренах України, що актуалізує необхідність урахування досвіду боротьби з ними правоохоронних органів провідних іноземних країн, зокрема ФБР.

Ключові слова: фінансові злочини, фінансова злочинність, фінансове шахрайство, корпоративне шахрайство, іпотечне шахрайство, інвестиційне шахрайство, фінансова безпека.

FEATURES OF FINANCIAL CRIME IN THE USA UNDER MODERN CONDITIONS

Tykhonova Olena Viktorivna,
Doctor of Juridical Sciences,
Professor at the Department of Financial
Security and Financial Investigation
(National Academy of Internal Affairs,
Kyiv, Ukraine)

Some crimes that are most often committed on US financial markets are considered. The peculiarities of corporate, mortgage and investment fraud, as the most widespread forms of crime on the US financial markets, are analyzed. A comparison of some of the investigated forms of criminal activity with acts committed on the national financial market is carried out. It was noted that since the beginning of the financial crisis, there was an increase in the number of detected facts of mortgage fraud, while in those regions where the demand for mortgages was higher, the growth rates of the specified type of offenses also were more significant. It was determined that the emergence of complex investment instruments and a significant increase in the amount of money invested in financial instruments created favorable conditions for both physical and legal entities to implement fraudulent schemes. It is noted that the FBI's cooperation with the public on informing the public about measures to combat corporate fraud plays an important role in coordinating the fight against financial crime. Thanks to this, the FBI is raising the public's awareness of the facts of committing financial fraud and the consequences of these acts that are occurring for criminals. These measures are purposeful preventive and keep those who plan to commit a crime from active action in this direction. It is concluded that the financial crime in the United States is the perpetration of crimes related

to the falsification of financial information, insider trading, sub-lender fraud in the area of mortgage lending, and investment fraud (fraudulent acts committed in the process of selling financial instruments). These manifestations are not an exception in the Ukrainian territory, which actualizes the need to take into account the experience of fighting law enforcement agencies of leading foreign countries, in particular, the FBI.

Key words: financial crimes, financial crime, financial fraud, corporate fraud, mortgage fraud, investment fraud, financial security.

Постановка проблеми. Належне забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання в умовах сучасного суспільства відіграє вирішальну роль у їх сталому розвитку. При цьому доцільно враховувати досвід розвинутих іноземних держав, що дозволить взяти до уваги їх прорахунки та створити найбільш оптимальну вітчизняну систему фінансової безпеки як держави в цілому, так і окремого суб'єкта господарювання. Особливістю злочинів, що посягають на суспільні відносини у фінансовій сфері, є те, що їх учинення не пов'язане із застосуванням або із загрозою застосування фізичної сили або іншого насильства, вони, як правило, вчиняються людьми, у яких є специфічні знання та які мають фінансову мотивацію. Злочинці намагаються отримати фінансові ресурси або уникнути їх втрати, втрати майна, або забезпечити особисту ділову перевагу порівняно з конкурентами.

Це злочини, потерпілими від яких можуть бути представники цілих корпорацій або окремі особи. Унаслідок учинення фінансових злочинів може бути завдано збитків на мільярди доларів. Із часом схеми цих злочинних діянь стають дедалі досконалішими та складними для виявлення та доведення з боку представників правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам забезпечення фінансової безпеки приділяли увагу провідні вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема М. Арсент'єв, О.І. Барановський, І.Ф. Бінько, В.В. Бурцев, Е.С. Дмитренко, А.О. Єпіфанов, М.М. Єрмошенко, О.М. Кондрат, О.Є. Користін, О.Ш. Петросян, І.О. Ревак, Л.М. Стрельбицька, М.П. Стрельбицький, А.І. Сухоруков, І.Ю. Тимофєєва, О.О. Филімонова, В.С. Чеботар'єв, С.С. Чеботар'єв, С.С. Чернявський, В.Т. Шлемко та інші.

Метою статті є визначення особливостей фінансової злочинності у США на сучасному етапі та окремих аспектів протидії їй із боку державних органів.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація ринків капіталу для компаній будь-якої держави, що триває й досі, створила безпрецедентні можливості отримати доступ до капіталу та інвесторів, а також диверсифікувати власні інвестиційні портфелі. Проте розширення можливостей здійснення фінансових операцій не лише всередині власної держави (а також за її межами поряд із величезним позитивним ефектом) характеризуються також не менш значним негативним ефектом, одним із найнебезпечніших аспектів якого є злочинні посягання. Адже зростання обсягів фінансових вкладень спровокувало зростання кількості зловживань та шахрайств як на фінансових ринках окремих держав, так і на світовому загалом.

Зважаючи на те, що злочинною є діяльність, яка відрізняється від звичайної своїм протиправним характером, вона також постійно вдосконалюється з розвитком суспільства. Досить яскраво це проявляється у фінансовій сфері. Розвиток сучасних технологій, зокрема у кіберпросторі, провокує маніпулювання операціями з цінними паперами з використанням кібератак. Крім цього, з'явилися нові форми вчинення фінансових злочинів, зокрема розшарування великих компаній, поява та ефективний розвиток фінансових пірамід, які постійно змінюють технології свого функціонування, але, по суті, залишаються такими ж тощо. Тому рівень шахрайств, які вчиняються на фінансових ринках, постійно перебуває на стадії зростання. Сучасний фінансо-

вий ринок США характеризується суттєвим збільшенням фактів шахрайств із цінними паперами, яких виявлено на 52% більше (що становить 1800 фактів) порівняно із 2008 роком, у якому виникла глобальна фінансова криза [1]. Саме шахрайство на фінансових ринках, у якому задіяні різноманітні злочинні схеми, призводить до мільярдних збитків, яких зазнає як приватний сектор, так і держава.

За даними Федерального бюро розслідувань (далі – ФБР), у США злочинність у фінансовій сфері найчастіше проявляється у формі:

- корпоративного шахрайства;
- іпотечного шахрайства;
- інвестиційного шахрайства.

Одним із характерних проявів фінансової злочинності в США є корпоративне шахрайство, яке полягає у маніпуляціях із відомостями фінансового характеру та торгівлі інсайдерською інформацією. У 2016–2018 рр. виявлено близько 2 300 таких фактів, розмір збитків за якими склав понад 3,7 млрд. дол. [2].

Перший із визначених проявів корпоративного шахрайства полягає у зміні, спотворенні або фальсифікації відомостей фінансового характеру державних та приватних корпорацій шляхом:

- занесення хибних записів до бухгалтерського обліку, адже завдяки певним маніпуляціям із цифрами фінансові показники штучно завищують;
- укладання шахрайських угод із метою завищення прибутку або приховування збитку;
- укладання протиправних угод із метою уникнення регулятивного нагляду.

Таким чином, основною метою перерахованих діянь є фальсифікація інформації щодо ефективності діяльності підприємства, яка у подальшому надається зацікавленим особам та спираючись на яку вони ухвалюють відповідні фінансові рішення. Зазначені схеми спрямовані на оману інвесторів, аудиторів та аналітиків про дійсний фінансовий стан корпорації або суб'єкта підприємницької діяльності, а також спрямованість та характер його діяльності. Особлива небезпечність корпоративного шахрайства полягає у тому, що воно завдає не тільки суттєвої шкоди інвесторам, але й значних збитків усій фінансовій системі держави, а також знищує довіру інвесторів до фінансових інститутів.

Окрім іншого, негативні тенденції, які спостерігаються на фінансових ринках протягом останніх років, спровокували стійке зростання кількості вчинюваних шахрайств із цінними паперами. Це пов'язано з постійним пошуком інвесторами альтернативних інвестиційних можливостей. Тому поряд із маніпуляціями з відомостями фінансового характеру не менш небезпечною та достатньо розповсюдженою в США є торгівля інсайдерською інформацією. Так, за даними ФБР, кількість справ, пов'язаних із фальсифікацією фінансової інформації, залишається порівняно стабільною, водночас спостерігається стрімке збільшення кількості випадків торгівлі інсайдерською інформацією. Протиправні діяння, предметом яких є інсайдерська інформація, проявляються у таких формах [3], як:

- торгівля неpubлічною інформацією (так би мовити «управлінською»), зокрема витік конфіденційної інформації від члена корпорації;
- витік інформації від менеджерів або інших осіб, які брали участь у перемовинах щодо поглинання або об'єднання декількох суб'єктів господарювання;
- витік інформації від посередників або контрагентів.

Перераховані прояви розцінюються фахівцями як безперервна загроза належному функціонуванню фінансових ринків США, адже це підриває довіру інвесторів до чесної та прозорої роботи ринків. Під час торгівлі інсайдерською інформацією особи, які нею

володіють, ще до моменту зниження у ціні акцій проблемних компаній мають можливість швидко реалізувати та одержати значний прибуток. І хоча при цьому, як правило, жодній особі не завдається матеріальної шкоди, проте збитків зазнає фінансовий ринок держави в цілому, адже в інвесторів зникає довіра до прозорості процесів, які на ньому відбуваються, чесної конкурентної боротьби, можливості укласти реальні угоди та розраховувати свої ризики, виходячи лише з дії економічних законів, а не певних суб'єктивних факторів.

Наступним проявом фінансової злочинності у США є іпотечне шахрайство, зокрема шахрайство субкредиторів у сфері іпотечного кредитування, тобто під час субкредитування тих позичальників, які внаслідок низки об'єктивних чи суб'єктивних причин не можуть претендувати на отримання кредиту від основного кредитора. Під час субкредитування протиправні посягання найчастіше вчиняються:

- позичальником під час надання іпотечному брокерові чи кредиторові хибної інформації;
- керівництвом компаній, у які розміщуються кошти, зокрема під час оформлення відомостей, які характеризують фінансовий стан підприємства (як правило, фальсифікація).

І якщо перший випадок досить розповсюджений і в сучасній Україні [4], то другий є дещо специфічним. Він полягає у тому, що керівництвом суб'єктів господарювання, які залучають кошти під іпотечні програми та які на початковому етапі були досить перспективними, під час деструктивних процесів, що відбулись на ринку іпотечного кредитування та вторинному ринку іпотечних цінних паперів, а також негативно вплинули на діяльність компанії, фальсифікувались звітні відомості для того, щоб створити уявлення успішної компанії. Для цього вносяться корективи до бухгалтерських записів та штучно перевищується розмір активів й доходів. Окремі компанії маніпулюють ризиками кредитного портфелю та застосовують різні схеми обліку, щоб «роздути» свої фінансові звіти. Зазначені маніпуляції призводять до того, що субкредитори не встигають відреагувати на негативні зміни та вилучити вкладені кошти, внаслідок чого зазнають суттєвих збитків.

Із початком фінансової кризи спостерігалось збільшення кількості виявлених фактів іпотечного шахрайства, при цьому в тих регіонах, де попит на іпотечні кредити був більшим, темпи зростання зазначеного виду правопорушень також були суттєвішими. І хоча внаслідок підвищеної латентності дійсний рівень іпотечного шахрайства у США залишається невідомим, проте його зареєстрований рівень зростає з року в рік.

Тому аналітики ФБР ураховують, що у той період, коли прогнозується «бум» на ринку нерухомості, відбудеться зростання обсягів іпотечного кредитування, що призведе до підвищення ризику шахрайства у сфері іпотечного кредитування [5].

Значному ризику шахрайства у зазначеній сфері сприяє також використання під час отримання та оформлення кредитних заяв Internet та пов'язаних із ним технологій. Кількість «знеособлених» операцій (скорочений зміст ідентифікувального документа, який не повністю відображає стан клієнта, або взагалі його відсутність) створює сприятливі умови для реалізації шахрайських схем отримання кредиту. Отримання іпотечного кредиту за допомогою Internet або телефона призводить до того, що позичальник та кредитор можуть ніколи не зустрітись, навіть у процесі закриття кредиту. У деяких випадках кредитори надсилають документи позичальникам кур'єрською службою та отримують їх у такому ж порядку.

Ще одним різновидом фінансового шахрайства є інвестиційне, тобто шахрайські дії, які вчиняються у процесі продажу фінансових інструментів. Так, ФБР протягом 2017 р. розслідувало 1791 справу, пов'язану з шахрайством із цінними паперами, зокрема складено 710 обвинувальних вироків, відшкодовано потерпілим збитків у роз-

мірі 10,7 млрд. дол. США, стягнуто 128 млн дол. у вигляді штрафів та конфісковано активів на суму 871 млн. дол. [6].

Схеми, які використовуються в інвестиційному шахрайстві, надають можливості злочинцям отримати значні прибутки від фактичного або запланованого продажу фінансових інструментів. Фінансовий інструмент (акції, облігації, векселі тощо), як і будь-який договір, утворює фінансовий актив в однієї компанії та породжує фінансові зобов'язання в іншій. Типові схеми зазначеного різновиду шахрайства характеризуються пропозиціями з низьким або нульовим ризиком інвестування, гарантованим прибутком, складними стратегіями повернення або наявністю знеособлених цінних паперів.

Здатність шахраїв уходити в довіру робить такі схеми настільки успішними, що потенційним інвесторам необхідно перед укладанням угод обов'язково ретельно вивчати будь-яких інвестиційний проект щодо застосування у ньому потенційно можливих шахрайських схем. Ураховуючи зазначену специфіку інвестиційного шахрайства у США, з профілактичною метою були створені та регулярно оновлюються загальнодоступні бази даних щодо зареєстрованих консультантів з інвестування (наприклад, сайт, розміщений за адресою www.finra.org).

Таким чином, виникнення комплексних інвестиційних інструментів та суттєве збільшення кількості грошей, які вкладаються у фінансові інструменти, створили сприятливі умови як для фізичних, так і для юридичних осіб у реалізації шахрайських схем. Попередня криза дозволила виявити велику кількість інвестиційних шахрайств, багато з яких були схемами швидкого збагачення. Кількість інвестиційних шахрайств і сьогодні продовжує збільшуватись, оскільки інвестори залишилися надто чутливими до ситуації поточної невизначеності у світовій економіці.

Слід зазначити, що підвищена суспільна небезпека злочинних проявів у фінансовій сфері полягає у тому, що збитків зазнає як держава у цілому (в особі державних фінансових інститутів, державних компаній та установ, пенсійних фондів тощо), так і приватні компанії та індивідуальні інвестори. Тому сьогодні у всьому світі загострилась потреба захисту фінансової сфери держави від злочинних посягань. Зважаючи на швидке розповсюдження фінансової злочинності, у ФБР, починаючи з 2008 року, збільшено кількість агентів, які розслідують цю групу злочинів, на 61% (що в абсолютному виразі склало 91 особу) [5].

Крім цього, широко розповсюдженою є співпраця ФБР із різними інституціями (як державними, так й приватними). У цьому напрямі ФБР активно співпрацює із SEC (комісією з цінних паперів), IRS (службою внутрішніх доходів, на кшталт податкової інспекції), CFTC (незалежна агенція уряду США з ф'ючерсних та опціонних ринків), FINRA (незалежний регулятор фінансових ринків США), біржами та іншими установами, професійна діяльність яких безпосередньо пов'язана з фінансовою сферою. Зважаючи на співпрацю із зазначеними установами, опановується набутий ними досвід у сфері цінних паперів, податкових відносин, пенсій тощо. До такої співпраці залучаються також представники Американського інституту дипломованих громадських бухгалтерів, Північноамериканської асоціації керівників цінними паперами тощо. Допомога зазначених установ полягає у проведенні консультації з питань бухгалтерського обліку та емісійних цінних паперів експертів та інших представників правоохоронних органів, які задіяні у розслідуванні фактів злочинних посягань у фінансовій сфері. Крім зазначених форм співпраці, у багатьох офісах ФБР працюють спільні робочі групи, до складу яких входять представники як указаних установ, так й інших правоохоронних органів та органів контролю.

Але ФБР взаємодіє не лише із зазначеними вище органами та установами. Плідною також виявляється співпраця з населенням, зокрема завдяки інформуванню суспільства

щодо заходів боротьби з корпоративним шахрайством. Останніми роками налагодження різноманітних контактів відіграє важливу роль у координації боротьби з фінансовою злочинністю. Зважаючи на це, ФБР підвищує освіченість суспільства щодо фактів вчинення фінансових шахрайств та наслідків цих діянь, які настають для злочинців. Зазначені заходи мають цілеспрямований профілактичний характер та утримують осіб, які планують учинення злочину, від активних дій у цьому напрямі.

Висновки. Особливими проявами фінансової злочинності в США є вчинення злочинів, пов'язаних із фальсифікацією фінансової інформації, зокрема торгівля інсайдерською інформацією, шахрайство субкредиторів у сфері іпотечного кредитування, а також інвестиційне шахрайство (шахрайські дії, які вчиняються у процесі продажу фінансових інструментів). Зазначені прояви не є винятком і на теренах України, що актуалізує необхідність урахування досвіду боротьби з ними правоохоронних органів провідних іноземних країн, зокрема ФБР.

Список використаних джерел:

1. The FBI and Corporate Directors: Working Together to Keep Companies Safe from Cyber Crime. URL: <https://www.fbi.gov/news/speeches/the-fbi-and-corporate-directors-working-together-to-keep-companies-safe-from-cyber-crime>.
2. White-Collar Crime. URL: <https://www.fbi.gov/investigate/white-collar-crime>.
3. Ключко В.М. Іноземний досвід кримінально-правової охорони ринку цінних паперів. *Науковий вісник НАВС*. 2013. № 4. С. 275–282.
4. Запорожець Р.А. Запобігання шахрайству у сфері іпотечного кредитування: дис. ... к. ю. н. : 12.00.08. Київ, 2017. С. 135.
5. URL: <https://www.fbi.gov/news/pressrel>
6. Man Sentenced to Prison for \$1.8 Million in Real Estate Fraud Scheme. URL: <https://www.justice.gov/usao-edva/pr/man-sentenced-prison-18-million-real-estate-fraud-scheme>.

УДК 343.341

СИСТЕМА СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНИХ НА ПРОТИДІЮ КОРУПЦІЇ СУБ'ЄКТІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

Удянський Микола Олександрович,
здобувач (Науково-дослідний інститут
публічного права, м. Київ, Україна)

У статті проаналізовано сучасний стан та визначені напрями подальшого розвитку системи спеціально уповноважених на протидію корупції в Україні суб'єктів. Наголошено, що запобігання та протидія корупції в Україні – це завдання, яке поставлене перед усіма інституціями держави, громадянського суспільства. Визначено, що сектор безпеки й оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складників: сили безпеки, сили оборони, оборонно-промислового комплексу, громадян та громадських об'єднань, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки як захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демокра-